

O victorie a exilului românesc: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)

Adrian PORUCIUC

Acest scurt articol este de fapt o combinație de eseu și raport (de tipul celor care se fac de obicei după o deplasare de studii). Titlul de mai sus (în versiune engleză) a fost purtat de o prelegere improvizată cu ocazia deplasării mele în Tenerife, în cadrul programului Socrates. În mai 2007 aveam programate mai multe prelegeri la Universidad de La Laguna (ULL), printre care și una privitoare la versiunea românească a dicționarului etimologic al lui Ciorănescu. Gazda și ghidul meu în La Laguna, anglistul și hispanistul Pedro Leal Cruz, mi-a solicitat o a doua prelegere despre Ciorănescu, pe care s-o țin studenților săi de la studii pedagogice. Faptul că Ciorănescu era atât de cunoscut în Canare a fost pentru mine o foarte plăcută surpriză¹.

Am plecat în Tenerife cu intenția de a mă prezenta în primul rând ca lingvist cunoscător (în amănunt) al singurului dicționar etimologic complet al limbii române. Dar, pe parcursul celor zece zile petrecute în La Laguna, mi-am dat seama că știam mult prea puține lucruri despre personalitatea extrem de complexă a lui Ciorănescu², ca și despre faptul că în Canare el este considerat erou național. M-am simțit, prin urmare, obligat să mă documentez la fața locului: despre studiile liceale ale lui Ciorănescu (la Liceul „Spiru Haret” din București, unde a și debutat, în 1926, în revista liceală „Vlăstarul”, înființată chiar de fratele său, Ion Ciorănescu); despre studiile sale la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București (unde, printre alții, i-a avut profesori pe Ovid Densusianu și pe Nicolae Iorga); despre doctoratul său la Sorbona (unde a susținut teza *L'Arioste en France* în 1939); despre funcțiile sale, de lector de literatură română la Lyon (1939-1940), atașat al Legației române din Paris (1940), director al Teatrului Municipal din București (1944-1945), consilier cultural al aceleiași Legații române din Paris (1946), din ultima poziție el trecând, prin destituire (1947), în cea de exilat. Din Franța, Ciorănescu a ajuns în Tenerife, unde și-a găsit o a doua patrie.

Profesorul Pedro Leal Cruz, menționat mai sus, vizitase deja Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, tot în cadrul schimburilor Socrates, ocazie pentru a ne relata că pe Alejandro Ciorănescu³ îl avusese profesor de limba franceză la Universidad de La

¹ După revenirea mea din Tenerife, nu am mai fost surprins când, în iulie 2007, un canarez venit la Iași (ca participant la cursurile de vară *România – Limbă și civilizație* organizate la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”) s-a arătat fericit de descoperirea versiunii românești a dicționarului Ciorănescu, pe care îl consultase acasă, în versiunea spaniolă.

² Când am stat în La Laguna, ca și după întoarcerea la Iași, am mai acumulat unele date relevante (inclusiv de pe internet) despre activitatea celui care, în *Wikipedia*, este prezentat ca: „autor, comparatist, diplomat, director literar, dramaturg, enciclopedist, eseist, istoric, lingvist, poet, prozator, scriitor român ce a trăit în exil între 1946 și 1999”.

³ Ne putem da seama de unele probleme de identitate pe care le-a avut auto-exilatul Ciorănescu chiar și din cele trei versiuni ale numelui cu care și-a semnat operele: *Alexandru Ciorănescu*, *Alejandro Ciorănescu*, *Alejandro Ciorănescu*. Din datele biografice publicate pe internet aflăm că numele original al familiei sale a

Laguna, în anii '60. Printre cei care l-au cunoscut personal pe Ciorănescu, aveam să-l aflui (tot în mai 2007) și pe hispanistul Ernesto Gil López, profesor la Departamento de Filología Española, Facultad de Filología (ULL). Printre altele, Prof. Gil López și l-a amintit pe Ciorănescu ca pe un profesor foarte temperamental, care nu numai că știa multe, dar și cerea multe de la ceilalți.

După aterizarea pe aeroportul Tenerife-Norte am achiziționat o hartă a zonei din insulă care cuprinde atât La Laguna (un foarte bine conservat oraș colonial), cât și capitala, Santa Cruz de Tenerife. Din întâmplare, chiar la prima privire aruncată asupra acelei hărți, am descoperit că în capitala insulei există o stradă cu numele *Alejandro Cioranescu*, paralelă cu bulevardul *General Franco*⁴. Mai mult, la prima mea plimbare prin Santa Cruz, am dat nu doar de strada respectivă, ci și de un mare șantier pe care se înălța, chiar în centrul orașului, o super-modernă (sau postmodernă?) bibliotecă ce va purta numele *Alejandro Cioranescu*. Aceste onoruri i-au fost acordate post-mortem lui Ciorănescu mai ales pentru scrierile sale privitoare la istoria Insulelor Canare și la implicarea canarezilor în procesul colonizării Americii de Sud. În librăria din campusul ULL am găsit, pe lângă voluminoasa „biografie a unui comparatist” recent publicată de Lilica Voicu-Brey (cu referire la cea mai importantă parte din activitatea lui Ciorănescu în domeniul științei literaturii), un foarte elegant volum, *Mixtura Anecdótica Canariana*, publicat de Ciorănescu în 1997. Prin prezentări miniaturale și prin reproduceri de documente, Ciorănescu face o trecere în revistă a unor figuri din istoria Canarelor, de la vitejii conducători ai băștinașilor *guanches* (Maninidra, Acaimo, Caconaimo), la victimele inchiziției din secolele XV-XVI, și la „Canarios que pasan a América”.

Ajungând să iau cunoștință de asemenea lucruri, înainte de prima mea prelegere la ULL, am putut să-mi re-orientez mesajul, astfel încât să ofer audienței din La Laguna amănunte mai puțin cunoscute localnicilor, adică aspecte cu precădere românești din biografia lui Ciorănescu. I-au interesat „întoarcerile” sale în România, după 1990, așa cum sunt ele rediate pe scurt în materialele care deschid ediția românească a dicționarului. La sfârșitul ultimei mele prelegeri la ULL, am donat un exemplar din acea ediție bibliotecii universității locale, ocazie cu care am menționat și ultima propoziție din prefața lui Ciorănescu la *DER*: „Către Universitatea din La Laguna, care, prin intermediul Secretariatului său de Publicații, s-a angajat la o întreprindere grea sub toate aspectele și nu a prețuit să o ducă la bun sfârșit, de-a lungul atâtor ani de străduință constantă, se îndreaptă acum, în final, întreaga grațitudine a autorului”.

Cei mai mulți dintre participanții la prelegerile mele din La Laguna știau deja că *Diccionario Etimológico Rumano* al lui Ciorănescu apăruse mai întâi sub forma celor șapte fascicule publicate la ULL (1958-1959), în seria „Biblioteca Filológica”. Am menționat, în prelegeri, că deplasările făcute de bătrânul Ciorănescu în România după 1990 au avut ca scop principal organizarea publicării dicționarului său în limba română. Bineînțeles, am fost întrebat de localnici cum se face că abia după aproape jumătate de secol de la prima ediție a putut primul „dicționar etimologic integral al limbii române”

fost de fapt *Cioran* (nume pe care tatăl său – director al școlii primare din comuna natală, Moroeni, Dâmbovița – l-a schimbat în *Ciorănescu*).

⁴ Canarezii sunt toleranți cu amintirea lui Franco. Printre altele, am văzut un anume monument care, chiar dacă e acoperit de graffiti anti-franchiste, a rămas în picioare, într-o pădure din apropierea orașului La Laguna (pe traseul spre Teide, cel mai înalt munte-vulcan din ... Spania). Acel monument marchează locul unde a luat naștere (într-o întrunire secretă) mișcarea naționalistă condusă de Franco.

să fie editat și în țara natală a autorului. După ce mă pregătisem să vorbesc „la obiect”, despre calitățile și defectele dicționarului, am fost obligat să mă refer mai ales la ciuma comunistă care a alungat din țară oameni ca Ciorănescu. Am făcut-o, totuși, cu destulă prudență, având în vedere că și pe unele ziduri din La Laguna am văzut secera și ciocanul pe afișe electorale ale unui minuscul partid comunist canarez (care participa la alegerile locale). Cred că am reușit să conving audiența din La Laguna că Franco al lor n-a făcut atâta rău spaniolilor cât au făcut Dej și Ceaușescu românilor. Am menționat, în sfârșit, și ce recepționasem eu despre Ciorănescu pe când eram tânăr asistent și tocmai dădusem (la Biblioteca Centrală Universitară din Iași) peste fasciculele spaniole ale *DER*: când am comunicat „descoperirea” mea unui cunoscut filolog ieșean (format în perioada stalinistă), remarca sa – însoțită de un zâmbet disprețuitor – a fost că n-ar trebui să-mi pierd vremea cu „ăla care a furat notițele lui Candrea când a fugit din țară”.

În ultima zi a șederii mele în Tenerife, Don Pedro (care își zice și „Petrică” de când s-a apucat să învețe românește) m-a dus cu mașina, pe nenumărate serpentine, până la țărnul de apus al insulei. La Bajamar, nu am izbutit să detectăm casa în care a murit Ciorănescu, cu fața spre America, la 25 noiembrie 1999.

A Victorious Romanian Exile: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)

This text - with a title that can be approximately rendered in English as “A victorious Romanian exile: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)” - is not a scientific article proper, but rather a combination of essay and travel-report. It reflects this author’s recollections of his Tenerife experience of May 2007. As Socrates visitor of Universidad de La Laguna, he had the opportunity to discover that the Romanian exile Alexandru Ciorănescu (known to ULL people as Alejandro Cioranescu) was not simply the author of the first complete etymological dictionary of Romanian (first published in Spanish), but a national hero of Islas Canarias, about whose history he wrote with passion and understanding.

*Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România*

